

MORGENDIENST

*zondag 3 januari 2021, 2^e zondag na Kerst
Nieuwjaarsdienst, Online-kerkdienst
Grote Kerk, Wildervank
voorganger: ds. Marien Grashoff*

Welkom

DIENST VAN VOORBEREIDING

Zingen : *Psalm 98: 1*

Moment van stilte

Groet

Moment voor de kinderen

Gebed voor de wereld

Op de drempel
van een nieuw kalenderjaar
komen wij samen
om de Schrift te openen,
om te bidden en te zingen.
Wat heeft 2021 voor ons in petto?
Aarzelend
stappen wij het nieuwe jaar binnen.

Op de drempel
tussen wat we graag achterlaten
en dat wat we nog niet weten
staan wij even stil
bij wat we moeten loslaten
en wat we niet kunnen achterlaten,
bij wat we weten
en dat wat nog onbekend is.

Op de drempel
tussen oud en nieuw,
tussen voorgoed voorbij en wat nog komt,
bidden wij tot God
om ontferming en nabijheid,
om moed en volharding,
om vreugde en troost.

Zo bidden wij
door Christus onze Heer.
Amen.

Bemoediging¹

Wij komen samen voor u, God,
EN WE BRENGEN MET ONS MEE
ONZE NOOD
EN DE NOOD VAN DE WERELD.

Wij komen naar u,
omdat u in Jezus naar ons komt,
OMDAT U UIT ERVARING WEET
WAT HET IS OM MENS TE ZIJN.

We komen met ons geloof
en onze twijfel,
WE KOMEN MET ONZE HOOP
EN ONZE VREES.

We komen zoals wij zijn,
omdat u ons hebt genodigd,
OMDAT U ONS HEBT BELOOFD
U NOOIT VAN ONS AF TE KEREN.
AMEN.

Zingen : *Psalm 98*: 3, 4

DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag

Lezing uit het Oude Testament : *Psalm 6*²

¹ (*Voor de koorleider, bij snarenspeel,
op 'De achtste',
een musiceerstuk van David.*)

² Wil mij, ENE, niet straffen in uw toorn,
mij niet kastijden in uw gramschap!

³ Wees mij genadig, ENE, want ik schrompel weg,
ENE, genees mij, want tot in het bot ben ik verbijsterd!

⁴ Mijn ziel is verbijsterd, bovenmate,
en gij, ENE: hoelang nog?

⁵ Keer terug, ENE, schenk mijn ziel weer vrijheid,
red mij omwille van uw vriendschap!

⁶ Want in de dood is er geen die u gedenkt,-
wie zal u dankzeggen in het dodenrijk!

¹ *Opening responses* voor de Service of Prayers for Healing, *Iona Abbey Worship Book* (2017) pag. 110, vrij vertaald.

² [Naardense bijbel](#) (2014) – iets bewerkt; de strofenindeling – 4 strofen en 2 stanza's, lang-kort kort-lang – is naar Jan Fokkelman, *Dichtkunst in de bijbel* (Zoetermeer: Meinema, 2000) pag. 238.

- 7 Afgemat ben ik van mijn zuchten, drijfmat maak ik elke nacht mijn bed,
mijn slaapplek overspoel ik met mijn tranen.
- 8 Mijn oog is dof geworden van verdriet,
verstard in al wat mij benauwt.
- 9 Maar wijkt van mij!, alle aanstichters van ellende,
want de ENE heeft het huilen van mijn stem gehoord!
- 10 Gehoord heeft de ENE mijn smeken om genade,
de ENE neemt mijn bidden aan!
- 11 Al mijn vijanden worden beschaamd en zeer verbijsterd,
ze keren terug, ineens gehuld in schande!

Muziek : improvisatie bij Psalm 6 (Sietze de Vries)³

Een improvisatie bij Psalm 6 van Sietze de Vries op het Hinsz-orgel in de Petruskerk in Leens.

Lezing uit het Evangelie : Lukas 2,21-24⁴

- 21 En wanneer acht dagen vervuld zijn
en hij besneden moet worden,
wordt hem zijn naam 'Jezus' gegeven,
zoals gegeven door de engel
voordat hij in de moederschoot werd ontvangen.
- 22 En wanneer overeenkomstig de Wet van Mozes,
'vervuld worden de dagen van hun reiniging', [Leviticus 12,6]
laten ze hem mee opklimmen naar Jeruzalem
om hem voor te stellen aan de Heer,
- 23 zoals geschreven is in de Wet van de Heer:
'al het mannelijke dat de moederschoot opent
zal worden toegeheiligd aan de Heer' [Exodus 13,2-15]
- 24 en om een offerande te geven,
zoals gezegd is in de Wet van de Heer:
'een koppel tortels of twee duivenjongen'. [Leviticus 12,8]

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Zingen : *Lied 527*

Preek

Het zou wel eens heel lang geleden kunnen zijn, dat we zo aarzelend en met gemengde gevoelens als nu het nieuwe jaar zijn ingestapt. Alles zit op slot. We kunnen elkaar niet of nauwelijks ontmoeten. Inmiddels komen de besmettingen ook binnen onze gemeente ineens

³ Zie [YouTube](#). Een toelichting hierbij van Sietze de Vries staat op de website [allePsalmen](#).

⁴ [Naardense bijbel](#) (2014) - iets bewerkt.

erg dichtbij. Gelukkig nog met tamelijk milde klachten. Met steeds meer maatregelen proberen we samen de pandemie onder controle te krijgen. Maar of dat echt werkt, moeten we steeds weer afwachten. En het inenten gaat nog maanden duren.

En dan komen kerkmensen – gelovig of juist niet zo gelovig – toch met de vraag of God dat allemaal maar toelaat. De vraag is mij al zeker twee keer rechtstreeks gesteld. Het is een vraag die we misschien liever vermijden. Een antwoord is ook niet eenvoudig. Maar als we het nieuwe jaar inderdaad hoopvol willen ingaan, moeten we de zwaarigheid van het afgelopen jaar eerst achter ons laten.

En daarom wil ik in deze nieuwjaarsdienst toch eerst zoeken naar een antwoord op die zware vraag: Laat God de pandemie zomaar toe?⁵ In de hoop dat we die vraag dan verder kunnen achterlaten waar die hoort: bij het oude jaar. Het is een vraag die nogal wat oproept. Dus gaat u er even goed voor zitten.

-

Waar komt zo'n vraag vandaan?

Dat heeft vooral te maken met het beeld dat wij van God hebben. We zijn waarschijnlijk allemaal nog opgegroeid met het beeld dat God van alles de oorzaak is. Want in onze westerse cultuur denken we bijna altijd vanuit oorzaak en gevolg. Voor alles wat er gebeurt moet er een reden zijn en dat is dan meteen ook de oorzaak. Als er een virus opduikt, moet daarvoor een oorzaak zijn aan te wijzen.

Als die oorzaak bij een iemand ligt, wordt die iemand ook meteen schuldig. Want dat is een tweede kenmerk van onze cultuur: wij zoeken altijd naar een schuldige.⁶ Om niet te zeggen: we zoeken altijd weer naar een zondebok. Vandaar dat we bij virusbesmettingen bijna automatisch vragen van wie we dat gekregen hebben. En als die persoon naar onze mening zich niet precies aan de regels heeft gehouden, is die *schuldig*. En waarschijnlijk voelt hij of zij zichzelf ook schuldig.

Als we denken vanuit oorzaak en gevolg en schuld, wordt God tenslotte de hoofdoorzaak en daarmee ook de hoofdschuldige. Want God schiept toch alles, inclusief virussen? Dan is de pandemie toch een straf van God?

Met zo'n godsbeeld zijn wij waarschijnlijk nog allemaal opgegroeid. Net zo waarschijnlijk zit het ons allang in de weg. En wellicht hebben we het daarom ook maar losgelaten. Maar

⁵ Daarbij maak ik graag gebruik van wat [Tom Wright](#), voormalig Anglicaans bisschop van Durham en hoogleraar Nieuwe Testament in St. Andrews en Oxford, hierover zegt in [God en de pandemie](#): Een theologische reflectie op het coronavirus en wat volgt (Utrecht: KokBoekencentrum, 2020). Zeer leesbaar en zeer aanbevolen. Ik volg in deze preek overigens wel mijn eigen gedachtenlijn, want ik ben het zeker niet altijd eens met Wright's conclusies of standpunten. Maar hij stelt in ieder geval goede vragen en zoekt naar eerlijke antwoorden.

⁶ Zie bv. hoe voor de AIDS-epidemie in Amerika in de jaren '70 en '80 één persoon als 'de oorspronkelijke bron' werd aangewezen. Deze 'Patient Zero' werd volledig ten onrechte tot hoofdschuldige gebombardeerd, terwijl de werkelijkheid een stuk gecompliceerder in elkaar stak. Door alleen maar te focussen op die ene man werden andere bronnen en wegen van besmetting, zoals bloedtransfusies, lange tijd over het hoofd gezien. Zie [NRC van 2 januari 2021](#).

daarmee ontlopen we de vraag nog niet wat God nu te maken heeft met het virus en de pandemie. Dus wat doen we met die vraag?

-

We lazen Psalm 6, een regelrechte klacht tegen God.⁷ En in de psalm *lijkt* het inderdaad te gaan over God die straft, want daarmee begint het lied:

Wil mij, ENE, niet straffen in uw toorn...

Maar zo simpel is het niet. God wordt hier niet aangewezen als de oorzaak van alle ellende. Die oorzaak lezen we klip en klaar in de laatste strofe:⁸

Maar wijkt van mij!, alle aanstichters van ellende...

Al mijn vijanden worden beschaamd...

Het zijn *mensen* die de psalmdichter in de ellende storten. Tegelijk wordt dat in de psalm uitgelegd als een 'straf van God'. Dat wil zeggen: de dichter ziet heel precies vanwaar en van wie zijn onheil komt, en zelfs het aandeel dat hij daar zelf in heeft, maar om dat te verstaan zet hij het in een wijder perspectief. Het wordt gedaan door mensen en door hemzelf, maar *tegelijk* komt het 'van God'.

Wij zijn helemaal verleerd om op zo'n, zeg maar, 'dubbele manier' te kijken naar wat er om ons, met ons en in ons gebeurt. Wij willen overal eenduidigheid. De dingen moeten zijn wat ze zijn, of zelfs zijn wat ze *lijken* te zijn. Dat is onze standaardmethode om de wereld te begrijpen en te beheersen.

Maar God straft ons niet met een pandemie. Zo simpel is het niet. De aanstichters van onze ellende zijn nauwkeurig aan te wijzen: virussen van het type COVID-19, die bovendien onaardig slim blijken te zijn in het zichzelf muteren. Die worden niet gestuurd door God als straf, die zitten gewoon in de natuur.

Want waarvoor zou God ons dan straffen? Voor het gebrek aan eerbied voor de God van de bijbel en voor het verlossend werk van Christus, zegt een dominee. Voor de zonde van het homohuwelijk, roepen vele predikers in Amerika. Voor het verzaken van ons goede rentmeesterschap van deze aarde, denken theologen.

Het merkwaardige is, dat God dan steeds blijkt te straffen precies vanwege de dingen waar de sprekers altijd al tegen van leer trokken of voor waarschuwd. Kortom: wie zegt dat het een 'straf van God' is, blijkt vrijwel altijd die straffende God precies voor het eigen karretje te kunnen spannen.

⁷ Het idee hiervoor neem ik dankbaar over van emeritus-predikant [Henk de Jong](#) (*Nederlands Dagblad*, 28 december 2020), maar met zijn uitleg ben ik het niet eens. De pandemie is geen 'straf van God'.

⁸ Fokkelman deelt de psalm in 4 strofen in, die 2 stanza's vormen, in de volgorde lang-kort kort-lang. Zie de tekst uit de *Naardense bijbel* zoals hiervoor afgedrukt. Daarin zie ik ook een concentrische structuur, waarin de eerste lange strofe wordt gespiegeld in de laatste lange strofe. De roep tot God om niet te straffen en genadig te zijn krijgt zo een antwoord, nl. dat God heeft gehoord en dat daarom 'aanstichters' en 'vijanden' als oorzaken van ellende worden verjaagd en beschaamd. Waar in de eerste strofe God afwezig lijkt, blijkt hij in de laatste strofe wel degelijk gehoord te hebben naar de klacht van de dichter.

En toch zingt de psalmdichter dat God hem straft. (Of 'haar', want psalmen kunnen net zo goed door vrouwen gedicht zijn.) Maar dat is nadrukkelijk de *persoonlijke* uitdrukking van een *persoonlijke* ervaring.

Hier wordt God niet voor een karretje gespannen en God wordt evenmin aangewezen als hoofdschuldige. In plaats daarvan worden de nood en pijn van de dichter in alle eerlijkheid voor God uitgesproken. En wel met de uitdrukkelijke bedoeling om God aan te spreken op diens vriendschap, verhoring en genade.

Zo leert Psalm 6 ons nuchter te zoeken naar de concrete oorzaken van onze ellende. Maar bovendien om onze pijn uit te spreken, zodat wij net als God 'in die pijn' durven zijn.

Op dit moment moeten we de hele pandemie gewoon uitzitten. Slikken, aanpassen en doorgaan met ademen. En we moeten als samenleving al onze kunde en vaardigheid gebruiken om oorzaken, gevolgen en oplossingen op een rij te zetten. Bovendien zullen we opnieuw moeten leren aanvaarden dat uitbraken van infectieziekten gewoon gebeuren. We hebben niet alles onder controle.

Maar in de liturgie en in persoonlijk gebed mogen we onze angst en pijn uitspreken zonder die meteen te hoeven analyseren of definiëren. En God zal dat horen, zegt Psalm 6. Zo leren we opnieuw om op een 'dubbele manier' om te gaan met een pandemie. Niet enkel en alleen het verhaal van de wetenschap overnemen, maar zeker ook niet dat verhaal bedelven onder een *schijnbaar* vroom antwoord dat 'God straft'.⁹

Beide zijn tegelijk nodig: zoeken naar oorzaken en oplossingen en onze nood durven uitspreken voor God. Dat is wat we kunnen zeggen over God en de pandemie. God er maar buitenlaten omdat hij toch niet de oorzaak is, zou een hele domme reactie zijn. Want er is meer dan dat wat virologen, artsen, economen en politici te vertellen hebben. Maar dat méér zit in een 'dubbele manier' van kijken.

-

Wat moeten we dan doen? Zoals ik al zei: doorgaan met ademen. En verder: opnieuw leren klagen bij God.

We lazen het Evangeliegedeelte voor deze zondag: de besnijdenis van Jezus. Wat heeft dat te maken met onze pandemie-ellende? Op zich niks. Maar voor Maria en Jozef stond het leven misschien wel meer op z'n kop dan voor ons.

Een keizerlijk bevel dwong hen van noord naar zuid het land door te trekken. Jozef moest zijn timmerbedrijf onbeheerd achterlaten. Maria beviel in een stal van een kind, dat door herders werd geprezen en door engelen bezongen. Bovendien een geboorte die al was aangekondigd door een engel. Als wij opnieuw moeten leren op een 'dubbele manier' naar onze wereld te kijken, dan gold dat voor Maria en Jozef in het kwadraat. Hoewel... dat deden ze al, want Maria luisterde naar Gabriël en Jozef liet zich door een engel corrigeren.¹⁰

⁹ Tom Wright schrijft: 'God stuurt geen bliksemschichten, hij stuurt mensen.'

¹⁰ [Lukas 1,26-38](#) resp. [Matteüs 1,18-25](#).

Wat doen ze? Ze volgen gewoon de regels van de Wet. Acht dagen oud wordt Jezus, net als ieder Joods jongetje, besneden. Als de kraamtijd voorbij is, stellen ze Jezus, als oudste zoon, vervolgens voor in de tempel in Jeruzalem. Daarbij brengen de ouders plichtsgetrouw de vereiste offers voor de armen: twee duiven.

Terwijl hun leven in feite op z'n kop staat volgen Maria en Jozef gewoon de geldende religieuze regels. Ze doen wat ze moeten doen. Kennelijk is dat genoeg voor hen om te kunnen omgaan met alles wat ineens zo totaal anders is. Daar in de tempel zullen ze ook nog twee heel bijzondere mensen ontmoeten, maar dat verhaal lezen we een andere keer.

-

In het voorbije jaar hebben wij steeds geprobeerd zo goed mogelijk de zondagse kerkdienst door te laten gaan. Want het vieren in de kerkdienst staat toch centraal in onze religieuze regels. Noodgedwongen was dat het grootste deel van de tijd – om niet te zeggen: tot op de huidige dag¹¹ – alleen online. Er is een heleboel commentaar geweest, in kranten, op tv, in social media en ook in onze gemeente zelf.

Sommigen vinden dat we te vlug zijn overgeschakeld op online-diensten. Anderen vinden dat we nog niet voorzichtig genoeg waren. Veel mensen zeggen dat je net zo goed thuis via je tablet of laptop kunt meevieren. En sommigen denken zelfs dat online-diensten voortaan wel helemaal de kerkdienst kunnen vervangen.

Maar dat klopt alleen als je de kerkdienst bekijkt alsof het louter een privé bezigheid is. Een product dat je privé kunt consumeren, omdat geloven toch iets is dat zich in je eigen hart afspeelt.

Maar wat waren mensen blij toen in juli de kerkdeuren weer open konden. Toen ontdekten we pas hoezeer een gebouw iets met je doet dat een beeldscherm nooit kan overbrengen. En hoezeer het daadwerkelijk samen zingen, samen bidden en samen luisteren iets wezenlijks toevoegt aan dat geloven.

Premier Rutte zegt het steeds weer: 'We doen het samen' – maar dan bedoelt hij eigenlijk dat we ons allemaal aan dezelfde regels moeten houden. Als we het in de kerkdienst samen doen, gebeurt er veel meer. Dan draagt het zingen ons. Dan is de stilte in het gebed dieper. Dan is het lezen uit de bijbel indringender dan wanneer je thuis voor jezelf leest. Dan kun je bij de koffie zelfs nog napraten en iets delen met anderen.

Kortom: onze religieuze regels zijn aanzienlijk meer dan enkel gewoonte of sleur, meer dan een vast patroon, meer dan een droge plicht, meer dan iets dat we net zo goed digitaal kunnen doorgeven. Want ze dienen om samen even uit te kunnen kijken boven de vanzelfsprekendheden of zorgen van iedere dag. Religieuze regels, zoals de kerkdienst, helpen ons om op een 'dubbele manier' te kijken. Tegelijk nuchter en praktisch èn vanuit het perspectief van Gods genade en recht.

¹¹ [Deuteronomium 24,6](#) – en vele andere plaatsen.

Op een 'dubbele manier' kijken oefenen we door bv. een psalm echt binnen te laten komen. We oefenen het door ons open te stellen voor rituelen en symbolen. We oefenen het door in het gebed niet domweg onze vragenlijstjes af te vuren op God, maar eerlijk onze pijn en onze klachten uit te spreken. We mogen God vragen, maar hij heeft geen bestelloket. We mogen God loven, juist als we eerder toe zijn aan klagen. Wachten op God is per saldo helemaal niet zo zinloos of eindeloos als sommigen denken.¹²

Tom Wright, een Anglicaanse bijbelgeleerde, verwees deze week in de krant naar een paar regels uit een lang gedicht dat T.S. Eliot midden in de oorlog schreef.¹³ In Engeland moeten kinderen dat op school uit hun hoofd leren (kom daar in Nederland maar eens om...).

Het gaat over geloof, hoop en liefde, maar dan bevrijd van de wensen en verwachtingen die wij zelf vaak van tevoren al hebben. Hopen en liefhebben omwille van zichzelf en geloven als geduldig wachten. Want juist dat helpt ons om samen en met God door een crisis te komen. Ik besluit met die dichtregels (in mijn eigen onvolkomen vertaling):

*Ik sprak tot mijn ziel, wees stil en wacht zonder hoop
Want hoop zou hoop zijn op het verkeerde; wacht zonder liefde
Want liefde zou liefde zijn voor het verkeerde; toch is er geloof
Maar geloof en liefde en hoop schuilen alle in het wachten.*

Laten we met die belangeloze hoop en onvoorwaardelijke liefde, met dat onbevangen geloof het nieuwe jaar binnenstappen. Veul hail en zeeg'n!

Amen.

Meditatief orgelspel

DIENST VAN HET ANTWOORD

Gebeden

Onze Vader

Nieuwjaarswensen

Via het filmpje op de beamer kunnen we elkaar toch nog een beetje nieuwjaar wensen. We

¹² De Ierse auteur [Samuel Beckett](#) schreef in 1952 (in het Frans) een absurdistisch toneelstuk met de titel *En attendant Godot* ('[Wachten op Godot](#)'), waarin vooral nutteloos en passief wordt afgewacht. Het was het eerste toneelstuk dat ik zag als tiener en ik heb er een herinnering aan overgehouden van leegheid en onbegrijpelijkheid.

¹³ Het volledige gedicht, *East Coker*, is [hier te lezen](#). [T.S. Eliot](#) (1888-1965) was van geboorte Amerikaan, studeerde o.a. aan Harvard en de Sorbonne en in Oxford, maar bleef tenslotte in Engeland. Hij trad eind jaren '20 toe tot de Anglicaanse kerk en liet zich tot Brit naturaliseren. In 1948 kreeg hij de Nobelprijs voor literatuur, met name voor zijn bundel *Four Quartets*, waarin *East Coker* een van de vier lange gedichten is. De hier aangehaalde regels staan halverwege deel III van *East Coker*. [East Coker](#) was het stadje in Zuidwest Engeland van waaruit zijn voorouders naar Amerika waren geëmigreerd. In het origineel luiden ze aldus:

*I said to my soul, be still, and wait without hope
For hope would be hope for the wrong thing; wait without love
For love would be love of the wrong thing; there is yet faith
But the faith and the love and the hope are all in the waiting.*

zien een selectie van gemeenteleden, van jong tot oud.

Zingen : Lied 416 : 2, 3

Zegen